

demand and supply in the milk and dairy products market. Dynamic of milk and dairy products production in terms of its basic types is explored. Here is also conducted the dynamic of exports of the main dairy products types in recent years. The possibilities and directions of domestic milk market regulation are defined. Author has formulated priority organizational and economic measures for enhancing of Ukrainian milk enterprises export potential.

Key words: market monitoring, milk and dairy products market, demand, supply, dairy complex, export potential.

УДК 338.434:335.73

Оксана Клебан – викладач Вишнянського коледжу Львівського національного аграрного університету;

Галина Дашкович – викладач Вишнянського коледжу Львівського національного аграрного університету

Актуальні проблеми розвитку та інвестиційне середовище в сільськогосподарських кооперативах

Розглянуто головні проблеми ефективної діяльності сільськогосподарських товаровиробників. Визначено основні цілі й завдання сільськогосподарського виробничого кооперативу. Здійснено аналіз динаміки розвитку сільськогосподарських кооперативів за останні шість років у розрізі регіонів України, а також за напрямками їхньої діяльності.

Установлено основні чинники та передумови для ефективної підприємницької діяльності, які полягають у застосуванні кооперативної форми ведення господарства.

Ключові слова: сільськогосподарські кооперативи, економічна ефективність, інвестиційне забезпечення.

Постановка наукової проблеми та її значення. Ефективна діяльність сільськогосподарських підприємств у довгостроковій перспективі та забезпечення високих темпів її розвитку й підвищення конкурентоспроможності значною мірою визначаються рівнем інвестиційної активності та масштабами інвестиційного забезпечення. Активна інвестиційна діяльність підприємства завжди є свідченням динамічного розвитку підприємництва й впливає на підвищення його соціальної та економічної ефективності.

Брак інвестиційних ресурсів – чинник, який стримує розвиток багатьох сфер економічної діяльності. Аграрний сектор як основа агропромислового комплексу має певні специфічні особливості, що обумовлює особливий характер відтворення основних засобів і фінансування інвестиційної діяльності агропідприємств. Сільське господарство відстає від інших галузей національної економіки за рівнем фондоозброєності праці, характеризується високим моральним та фізичним зносом засобів виробництва, що викликає потребу в значних довгострокових вкладеннях і відповідному кредитно-інвестиційному забезпеченні. Одне з рішень щодо забезпечення агропідприємств матеріально-технічними засобами, у т. ч. сільськогосподарською технікою, – те, що формування інвестицій для сільськогосподарських підприємств може дати кооперація [8, с. 11].

Аналіз досліджень цієї проблеми. Дослідження різних аспектів інвестиційного розвитку та інвестиційної діяльності підприємства відображені в працях багатьох зарубіжних учених. Проблеми, пов'язані з розвитком аграрного сектору України, широко розкрито в аграрній економічній літературі. Вивченням цих питань у сучасних ринкових умовах активно займаються відомі українські науковці В. Г. Андрійчук, П. Т. Саблук, О. М. Шпичак та ін. Питання залучення й використання інвестицій у діяльності кооперативів активно досліджували такі вчені-економісти, як В. В. Зіновчук, В. С. Марцин, А. О. Пантелеймоненко, У. Шарп та ін. У їхніх публікаціях багато уваги приділено висвітленню тенденцій зміни кон'юнктури на зовнішньому й внутрішньому ринках зерна, аналізу ефективності та пошуку способів удосконалення його виробництва.

Варто зазначити, що в роботах вітчизняних і закордонних учених стосовно дослідження інвестицій не досягнуто єдності думок щодо тлумачення поняття «інвестиційна діяльність». Закон України «Про інвестиційну діяльність» визначає останню як «сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій» [1]. А. Череп та І. Рурка вважають інвестиційну діяльність важливою складовою частиною міжнародного руху капіталу, що спроможна забезпечити міграцію капіталу з однієї країни в іншу, а також прискорювати її в одних сферах світового господарства та

вповільнювати в інших. У. Шарп визначає процес «інвестування» як момент «розлучення з грошима сьогодні, щоб отримати більшу їх суму в майбутньому» [9, с. 47]. Причому потрібно зазначити, що в значенні «інвестування» здебільшого вказували мету інвестиційної діяльності, що, зазвичай, передбачає збільшення прибутку, обсягів виробництва, продажу, будівництва, сприяння науково-технічному прогресу. Реалізація інвестиційної діяльності потребує наявності фінансових ресурсів, які ще називають «інвестиційними».

Мета й завдання статті. Основні завдання статті – дослідження інвестиційної діяльності в сільськогосподарських виробничих та обслуговуючих кооперативах України; вивчення загальних тенденцій розвитку кооперативів; факторів, що впливають на їх прибутковість, а також аналітичні дослідження ефективності запровадження кооперативної моделі господарювання в аграрному комплексі України.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Основним нормативним актом, яким визначаються умови створення та діяльності сільськогосподарських кооперативів, є Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 17 липня 1997 р. Сільськогосподарські кооперативи – юридичні особи, які утворюються фізичними та юридичними особами на підставі їхнього вільного волевиявлення. Вони формуються на засадах членства, об'єднання пайових внесків для проведення спільної сільськогосподарської виробничої діяльності й обслуговування переважно членів кооперативу [2].

Сільськогосподарські кооперативи залежно від завдань і характеру їхньої діяльності поділяються на виробничі та обслуговуючі. Сільськогосподарський виробничий кооператив – це підприємство, створене для спільного виробництва сільськогосподарської продукції, а також продукції рибного й лісового господарства. Мета його господарювання – отримання доходу. Примітно, що члени такого кооперативу виступають водночас його працівниками, тобто майнові, управлінські й трудові відносини в ньому тісно пов'язані. Членство особи у виробничому кооперативі припиняється разом із припиненням трудової участі в його діяльності. Як свідчить досвід, якщо працівники підприємства є водночас його власниками, то ефективність системи управління такого підприємства надто низька. Наприклад, у виробничому кооперативі неможливо здійснити скорочення чисельності працівників, оскільки це автоматично означатиме необхідність виключення з його членів.

Створення виробничого кооперативу виправдане, якщо він складається лише з кількох осіб. В іншому випадку суттєвої відмінності від КСП такий кооператив не матиме. Тому заснування в процесі реструктуризації КСП виробничих кооперативів з великою кількістю членів не дасть бажаного ефекту [3, с. 14].

Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив — це підприємство, яке створюється для обслуговування переважно членів кооперативу на засадах взаємодопомоги й економічної співпраці. Основна мета його заснування – обслуговування сільськогосподарського та іншого виробництва своїми членами, надання комплексу послуг, пов'язаних із виробництвом, переробкою, збутом продукції рослинництва, тваринництва, лісівництва, рибництва. Залежно від виду діяльності обслуговуючий кооператив може бути переробним, заготівельно-збутовим, постачальницьким, сервісним, тваринницьким, садівничим, городницьким, кооперативом із ремонту й спільного використання транспорту, сільськогосподарської, меліоративної техніки, кооператив спільної хімізації сільськогосподарського виробництва, зберігання сільськогосподарської техніки, мінеральних добрив тощо. На відміну від виробничих кооперативів, обслуговуючі не ставлять за мету своєї діяльності отримання прибутку. Їхня специфіка полягає в тому, що члени таких кооперативів є водночас клієнтами й власниками (членами), оскільки кооператив обслуговує його ж власників. Участь членів у господарській діяльності обслуговуючого кооперативу обов'язкова [5, с. 114].

Створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів може допомогти сільськогосподарським товаровиробникам ефективно обслуговувати їхнє основне виробництво, заощаджуючи при цьому кошти.

За останні чотири роки кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у країні зросла на 389 одиниць.

За оперативними даними головного управління агропромислового розвитку облдержадміністрацій, станом на 1 січня 2016 р. в Україні нараховувалося 885 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Протягом минулого року кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів збільшилася на 111.

Найбільше кооперативів було в Житомирській (105), Вінницькій (84), Івано-Франківській (71) областях та АРК Крим (66).

Найменша кількість таких кооперативів – у Донецькій (10) і Хмельницькій (11) областях [10].

Таблиця 1

Динаміка розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів

№ з/п	Регіон	Станом на 01.01. 2011 р.	Станом на 01.01. 2012 р.	Станом на 01.01. 2013 р.	Станом на 01.01. 2014 р.	Станом на 01.01. 2015 р.	Станом на 01.01. 2016 р.
1	АР Крим	40	45	54	63	66	76
2	Вінницька	71	76	83	87	84	86
3	Волинська	34	27	17	15	35	37
4	Дніпропетровська	2	23	28	32	34	31
5	Донецька	16	5	6	9	10	13
6	Житомирська	93	97	95	96	105	104
7	Закарпатська	7	12	13	13	13	13
8	Запорізька	17	14	12	12	16	22
9	Івано-Франківська	20	30	36	65	71	94
10	Київська	14	19	21	19	37	56
11	Кіровоградська	8	21	21	25	26	29
12	Луганська	1	16	16	18	21	22
13	Львівська	38	35	24	39	42	52
14	Миколаївська	4	8	9	9	13	16
15	Одеська	6	41	34	41	44	41
16	Полтавська	6	16	13	18	35	37
17	Рівненська	8	12	34	38	38	40
18	Сумська	18	40	41	39	38	41
19	Тернопільська	3	5	6	6	18	20
20	Харківська	3	14	14	12	15	16
21	Херсонська	13	36	25	28	32	41
22	Хмельницька	51	12	11	12	11	13
23	Черкаська	9	20	31	54	55	65
24	Чернівецька	6	11	11	14	14	27
	РАЗОМ	496	645	583	774	885	1017

*Складено автором за даними Державної служби статистики України.

Таблиця 2

Кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (СОК) станом на 1 січня 2016 р.

Напрямок діяльності СОК	Кількість СОК, одиниць		за видами діяльності, одиниць									
			переробні		заготівельно-збутові		постачальницькі		інші		багатофункціональні	
	зарєстро-вані	діючі	зарєстро-вані	діючі	зарєстро-вані	діючі	зарєстро-вані	діючі	зарєстро-вані	діючі	зарєстро-вані	діючі
З обробітку землі та збирання врожаю	246	147	9	7	14	11	4	3	39	24	180	102
Молочарські	288	179	9	2	159	94	4	3	14	5	102	75
М'ясні	30	16	3	0	9	5	0	0	6	3	12	8
Плодоовочеві	102	66	2	0	43	23	8	5	10	5	39	33
Зернові	47	34	7	5	12	5	1	1	3	1	24	22
Інші	309	171	11	8	27	17	6	2	108	76	157	68
УСЬОГО:	1022	613	41	22	264	155	23	14	180	114	514	308

*Складено автором за даними Державної служби статистики України.

Із загальної кількості реально виконують господарську діяльність 626 кооперативів з обробітку землі та збирання врожаю – 118, молочарських – 200, м'ясних – 20, плодоовочевих – 56, зернових – 31 й із надання інших послуг – 201.

Цим кооперативам, які об'єднали 24.4 тис. осіб, протягом 2015 р. сплачено податків та зборів на суму понад 5 млн грн, надано послуг на суму понад 47 млн грн, реалізовано понад 23 тис. т молока, 88 тис. т зерна, 19,2 тис. т плодоовочевої продукції [10].

Попри непогані показники щодо збільшення загальної кількості кооперативних одиниць, сільськогосподарські виробничі кооперативи мають нижчий рівень економічної ефективності інвестицій, порівняно з іншими сільськогосподарськими підприємствами. Однак динаміка показників економічної ефективності в них краща.

Серед причин поглиблення проблем розвитку сільського господарства – недостатнє бюджетне фінансування, нерозвинена інфраструктура аграрного ринку. Вирішення цього питання можливе за умови підтримки розвитку мережі кооперативів на обласних і районних рівнях, а також залучаючи інвестиції, що дасть змогу покращити рівень якості та асортимент продукції місцевого виробництва, сприятиме активному розвитку сільських територій та підвищенню рівня і якості життя сільського населення в цілому [6, с. 84–92].

Основні форми виконання інвестиційної діяльності в аграрній кооперації – державна підтримка й самофінансування. Форми державної підтримки – здешевлення кредитів за рахунок бюджетних коштів, фінансування частини вартості сільськогосподарської техніки, придбаній кооперативом, передача обладнання аграріям на умовах фінансового лізингу. Потрібно зазначити, що найбільш часто застосовуваною формою державної підтримки є фінансовий лізинг.

До джерел формування інвестиційних ресурсів сільськогосподарського підприємства належать власні ресурси, державна підтримка, іноземні інвестиції, позичені кошти тощо [4, с. 151–157].

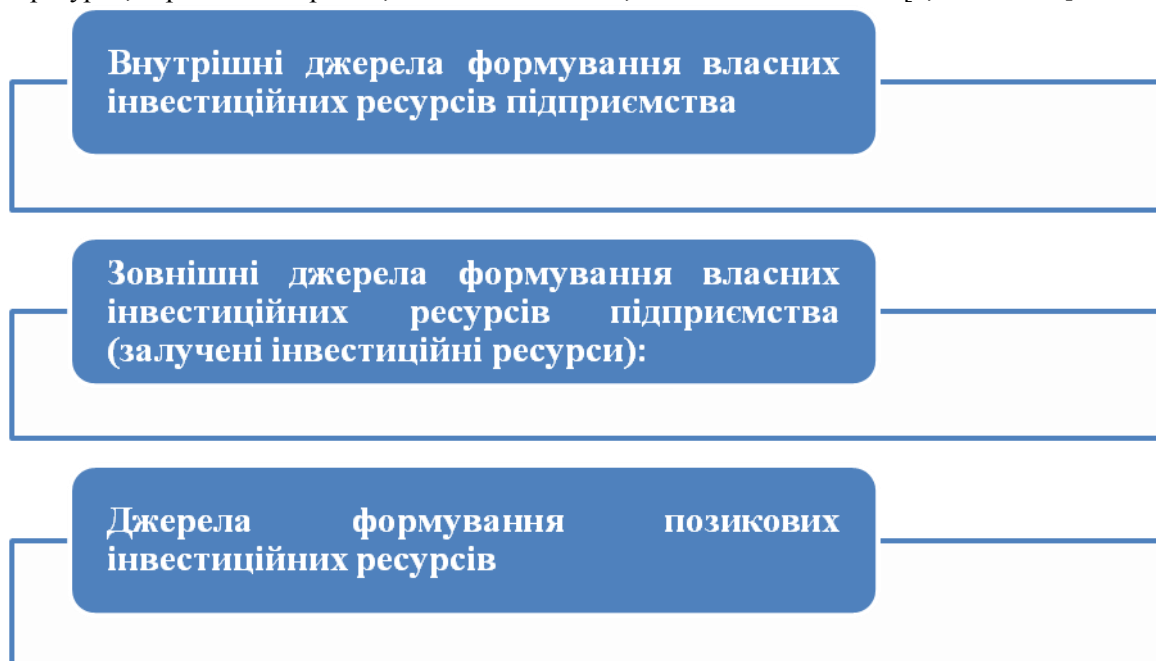

Рис. 1. Основні складники формування інвестиційних ресурсів

До основних форм формування інвестиційних ресурсів відносять:

- внутрішні джерела формування власних інвестиційних ресурсів підприємства:
  - реінвестована частка чистого прибутку;
  - амортизаційні відрахування;
  - кошти від продажу необігових активів, які вибувають;
  - інші внутрішні джерела;
- зовнішні джерела формування власних інвестиційних ресурсів підприємства (залучені інвестиційні ресурси):
  - емісія акцій;
  - залучення додаткового пайового капіталу;

- асигнування з бюджетів різних рівнів на безповоротній основі;
- цільові асигнування недержавних фондів та інститутів на безповоротній основі;
- інші зовнішні джерела;
- джерела формування позикових інвестиційних ресурсів:
  - довгострокові кредити банків;
  - довгострокові кредити й позики небанківських фінансових установ;
  - фінансовий лізинг;
  - облігаційна позика (емісія облігацій);
  - інші позикові джерела [7, с. 44–47].

Висновки й перспективи подальшого дослідження. В Україні організаційно-економічні та правові умови не сприяють розвиткові кооперативного руху на селі, хоча за останні чотири роки кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у країні зросла на 389 одиниць.

Сільськогосподарські виробничі кооперативи, порівняно з іншими сільськогосподарськими підприємствами, мають нижчий рівень економічної ефективності інвестицій. Водночас об'єднання селян у кооперативи сприятиме ефективній реалізації ресурсного потенціалу сільського господарства при збереженні робочих місць, соціальному розвитку сільських територій.

Основними проблемами інвестиційної діяльності в аграрній кооперації є достатньо високі ставки та ризики кредитування, нерозвиненість аграрної іпотеки забезпечення; відсутність мережі кооперативних банків тощо.

Економічне зростання села суттєво пов'язане із соціальним розвитком, це дає можливість для створення нових робочих місць, розбудови інфраструктури, при цьому селянин почуватиметься впевненим і впливовим учасником аграрного ринку.

Стратегія соціально-економічного розвитку сільських територій передбачає впровадження в селах оновленої економічної моделі господарювання, що ґрунтується на активізації процесу сільськогосподарської кооперації. Об'єднання виробників сприятиме отриманню державної підтримки донорської допомоги та доступу до кредитних ресурсів.

Джерела та література

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1991 – № 47. – Ст. 646.
2. Закон України «Про кооперацію» №1087-IV від 10 липня 2003 року (із змінами і доповненнями).
3. Білий М. М. Фінансове забезпечення формування та функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08 / М. М. Білий ; Терноп. нац. екон. ун-т. – Тернопіль, 2010. – 21 с.
4. Євсєєва О. О. Інноваційний розвиток аграрного сектора України в умовах глобалізації / О. О. Євсєєва // Бізнес-інформ. – 2013. – № 3. – С. 151–157.
5. Кісіль М. І. Ефективність інвестицій сільськогосподарських виробничих кооперативів / М. І. Кісіль, О. В. Ролінський. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2006. – 228 с.
6. Манжура О. В. Актуальні проблеми інвестиційного забезпечення аграрної кооперації / О. В. Манжура // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2014. – № 2 (74). – С. 84–92.
7. Москалюк К. В. Державне регулювання інноваційної діяльності аграрної сфери України / К. В. Москалюк // Бізнес-інформ. – 2013. – № 4. – С. 44–47.
8. Ролінський О. В. Вплив соціального фактора на ефективність сільськогосподарських виробничих кооперативів / О. В. Ролінський // АгроІнКом. – 2005. – № 1–2. – С. 59–61.
9. Шарп У. Інвестиции / пер. с англ. ; У. Шарп, Г. Александер, Дж. Бэйли. – М. : ИНФРА-М, 2009. – 1028 с.
10. Статистична інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
11. Форма державного статистичного спостереження № 50-сг «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://oblstat.kiev.ukrstat.gov.ua/content/p>.

Клебан Оксана, Дашкович Галина. Актуальные проблемы развития и инвестиционная среда в сельскохозяйственных кооперативах. Рассмотрены основные проблемы эффективной деятельности сельскохозяйственных товаропроизводителей. Выявлены основные цели и задания сельскохозяйственных производительных кооперативов, а также их классификационные признаки.

Выделены основные факторы и возможности для эффективной предпринимательской деятельности, которые состоят в использовании кооперативной формы ведения хозяйства.

Анализируется динамика развития сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов за последние шесть лет в разрезе регионов Украины, а также за направлениями их деятельности. Выяснено реальное количество

сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов, которые реально ведут хозяйственную деятельность, оплачивают налоги и сборы, предлагают услуги, а также реализуют молочную, зерновую и плодоовощную продукцию.

Выделены основные классификационные признаки источников инвестиционных ресурсов сельскохозяйственных предприятий и изложена схема с их классификационными видами.

Ключевые слова: сельскохозяйственные кооперативы, экономическая эффективность, инвестиционное обеспечение.

Kleban Oksana, Dashkovych Halyna. Actual Problems of the Development and Investment Environment of the Agrarian Cooperation. In this article there are considered the basic problems of economic efficiency in the agrarian producers' activity. There are also determined the main goals and tasks of the agricultural industrial cooperative as well as its classification features.

There were established the basic factors and prerequisites for effective producers' activity, which are lying in using the cooperative form of conducting the agriculture.

The dynamics of the development of agrarian service cooperatives is investigated for the period of last six years of Ukraine's regions and also according to the directions of their activity.

It is found out the number of agrarian attendant cooperatives, which really perform agrarian activity and pay taxes, give services and sell such kinds of product as: dairy, grain, fruit and vegetables.

There are determined the basic classificational features of investment resources of agricultural cooperatives. And there is also built the scheme of their classificational kinds.

Key words: agricultural cooperatives, economic efficiency, investmentsupport.

УДК 658.8

Оксана Апостолюк – кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту та публічного управління Тернопільського національного економічного університету

Корпоративна культура як інструмент ефективного менеджменту підприємства в підвищенні його конкурентоспроможності

У статті розглянуто концептуальні засади корпоративної культури, узагальнено погляди різних науковців щодо її суті, визначено її роль і місце в системі менеджменту організацій, ринкових відносин та підвищення конкурентоспроможності. Досліджено та узагальнено значення корпоративної культури як інструменту ефективного управління підприємством, її вплив на підвищення конкурентоспроможності й формування позитивного іміджу організацій. Розкрито механізм її формування, структуру, види та функції. Виявлено й обґрунтовано вплив національного менталітету на розвиток корпоративної культури, проаналізовано її ефективність. Означено проблеми та перешкоди на шляху впровадження корпоративних цінностей та наголошено на потребі їх широкого впровадження.

Ключові слова: корпоративна культура, корпоративне управління, конкурентоспроможність, конкурентна перевага, стратегічний інструмент, менеджмент, імідж.

Постановка наукової проблеми та її значення. Актуальність теми випливає з того, що в останні роки питання корпоративної культури набуває особливої вагомості, привертаючи до себе увагу як теоретиків так і практиків управління. В умовах формування ринкових відносин, посилення конкуренції, глобалізації та інтеграції України в ЄС, підприємства змушені постійно еволюціонувати й швидко реагувати на зміни. Рушійною силою в цих процесах виступає корпоративна культура, яка об'єднує підприємство та персонал єдиною місією, єдиною філософією, стратегією розвитку, принципами, цінностями, традиціями, створює репутацію в діловому світі, формує імідж організації, підвищує її конкурентоспроможність і забезпечує конкурентну перевагу.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Корпоративну культуру як поняття та інструмент ефективного менеджменту підприємства у своїх наукових працях розглядали такі вітчизняні й зарубіжні науковці, як Т. Алексеев, В. Гасвський, Ю. Давидов, Г. Дмитренко, В. Кравченко, М. Коул, Т. Кицак, А. Маслов, Б. Мільнер, В. Никіфоренко, М. Портер, Т. Пітерс, Г. Хаєт, С. Хенді, Г. Чайка, М. Чеплюк та ін. Проте